

mr

magasinet

nr 1. 2001

Glemt terror i Tsjetsjenia

DEN NORSKE
HELSEFORSKOMITÉ

Leder

Vi går mot slutten av det første året i det nye årtusenet. De som hadde et håp om at verden skulle se annerledes ut, i positiv forstand, har blitt skuffet. 11 september og krigen i Afghanistan trekker heller opp nye skremmende perspektiver. Terrorisme i vår moderne tid, og med moderne virkemidler, har katastrofale konsekvenser.

Helsingforskomiteen stiller seg bak de mange som i ettertid har understreket at den beste måten å forhindre terrorisme på er å sørge for at grobunnen for den forsvinner, at fattigdom, nød og urettferdighet bekjempes. Og at myndigheter, medier og organisasjoner tenker og handler i langsiktige og forebyggende perspektiver. I dette arbeidet er menneskerettighetene den beste veiviser.

Videre har vi alle et ansvar for å holde hodet kaldt i denne situasjonen og ikke lage skremmebilder, verken av de som oppfattes som "annerledes" i vårt eget land, eller i andre land. Tvert imot bør vi nå hegne om friheten og demokratiet og handle i tråd med de menneskerettslige idealer. Og vi må være på vakt overfor stater og andre aktører som forsøker å bruke 11 september til å skape en slags "unntakstilstand" i det internasjonale samfunn som setter disse viktige prinsippene til side.

Helsingforskomiteen mener at krigen i Tsjetsjenia mellom russiske føderale styrker og væpnede tsjetsjenske grupper har forverret seg etter 11 september. Etter at en delegasjon fra komiteen var på reise i området i oktober og november for å få førstehåndsinformasjon om den aktuelle menneskerettighetssituasjonen, er hovedbudskapet at overgrepene fra de russiske føderale styrker er intensivert. Ofrene er i stor grad sivilbefolkningen; barn, kvinner og eldre. Det kan dessverre virke som om den internasjonale enigheten om kampen mot terrorisme har ført til at ingen stater nå tør kritisere den russiske føderasjonen for hva de kaller "krigen mot terroristene i Tsjetsjenia" og sine egne interne anliggender. Dersom denne unnvikende holdningen fra det internasjonale samfunns side fortsetter vil menneskerettighetsovergrepene mot uskyldige sivile også fortsette.

Lillian Hjorth
Ansvarlig redaktør

Nytt magasin

Dette er det første nummeret av Helsingforskomiteens nye nr-magasin. Magasinet skal komme ut to ganger i året og erstatte de tidligere nyhetsbrevene. I tillegg vil Helsingforskomiteen fra 2002 tilby støttemedlemmer og andre interesserte, som har e-post og internett, en ny service; Hver 14ende dag sender vi deg de siste oppdateringer på komiteens internettside! Så send e-post adressen din til oss og du vil bli jevnlig informert om våre standpunkter i den daglige offentlige debatt, samt prosjekter og virksomhet forøvrig. Adressen er hjorth@nhc.no.

Innhold

Glemt terror i Tsjetsjenia	3
Arrestert etter kontakt med Helsingforskomiteen	7
Rettssaken mot Milosevic – en seier for menneskerettighetene	8
Multietnisk parlament i Kosovo	9
Kronikk: Sannhetskommisjoner på Balkan?	10
Bøker til fangene	12
Menneskerettigheter i Norge – ikke bare idyll	13
Asylsøkere "uten beskyttelsesbehov"	14
Brev fra New York november 2001	16

Forsidebilde: Bjørn Engesland

Den norske Helsingforskomité,
Urtegata 50, 0187 Oslo,
tlf: 23 30 11 00, e-post: nhc@nhc.no

*“Så lenge ingen land tør
kritisere Russland, fortsetter
krigen i Tsjetsjenia!”*

Generalsekretær Bjørn Engesland om Norge og andre staters håndtering av den største menneskerettslige krisen i Europa i dag.

Fakta om krigen i Tsjetsjenia:

- Det brøt ut krig mellom russiske føderale myndigheter og Tsjetsjenia i desember 1994, fordi tsjetsjenske myndigheter ønsket uavhengighet. Krigen ble avsluttet i september 1996, med en avtale som innebar betydelig selvstyre for Tsjetsjenia.
- I september 1999 startet Russland luftangrep i Tsjetsjenia som drev 185 000 sivile tsjetsjenere på flukt. Russerne hevdet at bakgrunnen for angrepet var at tsjetsjenske paramilitære styrker hadde invadert landsbyer i naborepublikken Dagestan og at tsjetsjenere sto bak terrorangrep i Moskva og andre steder i Russland. Den siste påstanden har russiske myndigheter aldri kunnet bevise. Krigen har pågått siden den gang og er nå inne i sitt tredje år.
- Det har funnet og finner sted omfattende og systematiske brudd på menneskerettighetene og humanitær rett i Tsjetsjenia. Russiske føderale styrker har bombet sivile mål og stått bak massakrer, voldtekt, tortur, utpressing og forsvinninger. Tapstallene er usikre. De offisielle tallene over falne russiske soldater ligger på rundt 4000. Uavhengige observatører regner med at det reelle tallet er over dobbelt så stort. Antallet drepte sivile er langt større. I den forrige krigen regner man med at mellom 50 til 90 tusen mennesker mistet livet. Rundt 250 000 tsjetsjenere er i dag på flukt i Ingusjetia og andre naboland.
- Helsingforskomiteen som har fulgt situasjonen i Tsjetsjenia gjennom flere år, karakteriserer konflikten som den største menneskerettslige krisen i Europa i dag.

Glemt terror i Tsjetsjenia

Intervju med generalsekretær Bjørn Engesland

Helsingforskomiteens Bjørn Engesland, Tomasz Wacko og Aage Borchgrevink var i Ingusjetia, naborepublikken til Tsjetsjenia, en uke i månedsskiftet september - oktober, for å intervju flyktingene og få en dypere innsikt i menneskerettighetssituasjonen.

Rapporten etter reisen er dyster lesning. Situasjonen er blitt verre etter 11 september, med flere menneskerettighetsovergrep enn tidligere. Det virker som om russiske myndigheter benytter seg av den internasjonale enigheten om "kampen mot terrorisme" til å legitimere det de kaller "krigen mot terroristene" i Tsjetsjenia og intensiverer sine aksjoner. De russiske soldatene opplever en slags immunitet, og handler i visshet om at de ikke blir straffet uansett hva de gjør. Dette fører til at ofrene for russernes overgrep, også er uskyldige sivile; kvinner, barn og eldre.

Det er tydelig at reisen har gjort et sterkt inntrykk på Bjørn Engesland og han har mye på hjertet.

- Den viktigste konklusjonen er at situasjonen i Tsjetsjenia har blitt forverret etter 11 september, forteller Engesland. - Det skjer menneskerettighetsovergrep hver dag. Nesten alle flyktingene vi intervjuet fortalte historier om drap, "forsvinninger" eller tortur av sivile slektninger. Overgrep skjer ofte ved såkalte "kontrollposter", som det er mange av, eller i

"forvaringsleire", der tsjetsjenere blir holdt fanget. Russiske soldater utnytter situasjonen og tar også penger og andre verdier fra flyktingene, enten ved regulære ran eller ved å kreve bestillinger.

- Det er også et akutt behov for å gjøre noe med forholdene i flyktingleirene i Ingusjetia og de andre nabolandene til Tsjetsjenia, fortsetter han.

- I alt er det rundt 150 000 til 200 000 fordrevne tsjetsjenere som lever i flyktingleire i Ingusjetia. Av disse er det rundt 20 000 til 30 000 som lever i såkalte spontane leire, som har det aller verst. Disse leirene er uten tilsyn og støtte fra FN eller andre internasjonale organisasjoner.

Flyktingene lever under elendige forhold. - Vi besøkte en leir som ikke får noe som helst støtte, og der flyktingene bor i gamle fjøs, bokstavelig talt. Det er store fjøs fra den gamle sovjettidens kollektivbruk, men nå uten vann, lys, gass eller elektrisitet. Folk bor tett på hverandre og ungene leker rundt i mørket og gjør sitt fornødne på gulvet. Det finnes gamle mennesker som ikke kommer seg ut og syke mennesker med tuberkulose som ligger og hoster uten noen form for medisinsk behandling. Det er fullstendig uverdige forhold. Nå når vinteren kommer for fullt, risikerer mange av disse menneskene sykdom og død.

Generalsekretær Bjørn Engesland sterkt preget av de uverdige forholdene for tsjetsjenske flyktninger i leirene.

Foto: Aage Borchgrevink

“situasjonen i Tsjetsjenia har blitt forverret etter 11 september”

Engesland tar fram ett av de mange bildene som ligger på bordet foran han (se bilde side 3).

- Flyktningene vi snakket med fortalte grusomme historier om krigen og de russiske soldatenes overgrep. Denne kvinnen lå og fødte i hovedstaden Grozny da byen ble angrepet. Det sorgfylte ansiktet hennes, mens hun lavmælt fortalte sin historie, gjorde et uslettelig inntrykk på oss. Midt under fødselen ble sykehuset bombet, med den følge at hun mistet barnet sitt og det ene benet. Hennes nåværende situasjon er et liv i en flyktningleir på det andre året, med ansvar for to barn og uten å vite når hun, og om hun, noen gang kan reise tilbake til hjemmet sitt.

- Det er vanskelig å være observatør og menneskerettighetsaktivist i situasjoner som denne. Man vet ikke helt hva man skal si i møte med slike skjebner og man føler sin egen situasjon så utrolig privilegert. Kontrastene blir store, fra å møte dem som lever under de mest usikre forhold og med forferdelige opplevelser bak seg, - til å vite at vi reiser inn for en stund for å observere og siden setter oss på et fly for å reise trygt hjem til Norge igjen. Det er absurd egentlig, og blir bare meningsfylt ved at vi får rapportert skikkelig om det vi har sett.

Hvordan kan det internasjonale samfunn bidra, spør vi.

- En ting er at Russland forsvarer krigføringen mot Tsjetsjenia og sivilbefolkningen ved å påstå at de kjemper mot terrorister, men et annet og verre utviklingstrekk er at det virker som om det er en gryende aksept i det internasjonale samfunnet for denne russiske versjonen av hendelsene.

Rapporten
"Forgotten terror:
Chechnya
November 2001"
finnes på
www.nhc.no og
kan også bestilles
i sekretariatet:
23 30 11 00

- Og det er det verste som kan skje, fortsetter Engesland. - Tvert imot må det internasjonale samfunn stille krav til Russland! For det første må russiske myndigheter sette en stopper for soldatenes overgrep mot sivilbefolkningen. Et viktig element i dette må være å sette i gang rettsprosesser mot overgriperne. Det er helt tydelig at dagens straffefrihet bidrar til at de russiske soldatene handler vilkårlig og at sivilbefolkningen også blir ofre. Her kan det internasjonale samfunn presse på.

Et annet viktig og helt akutt anliggende, er at forholdene i flyktningleirene må bli bedre. Humanitære organisasjoner må i større grad bistå både i Ingusjetia og i de andre nabolandene der det finnes flyktninger.

Stor oppmerksomhet

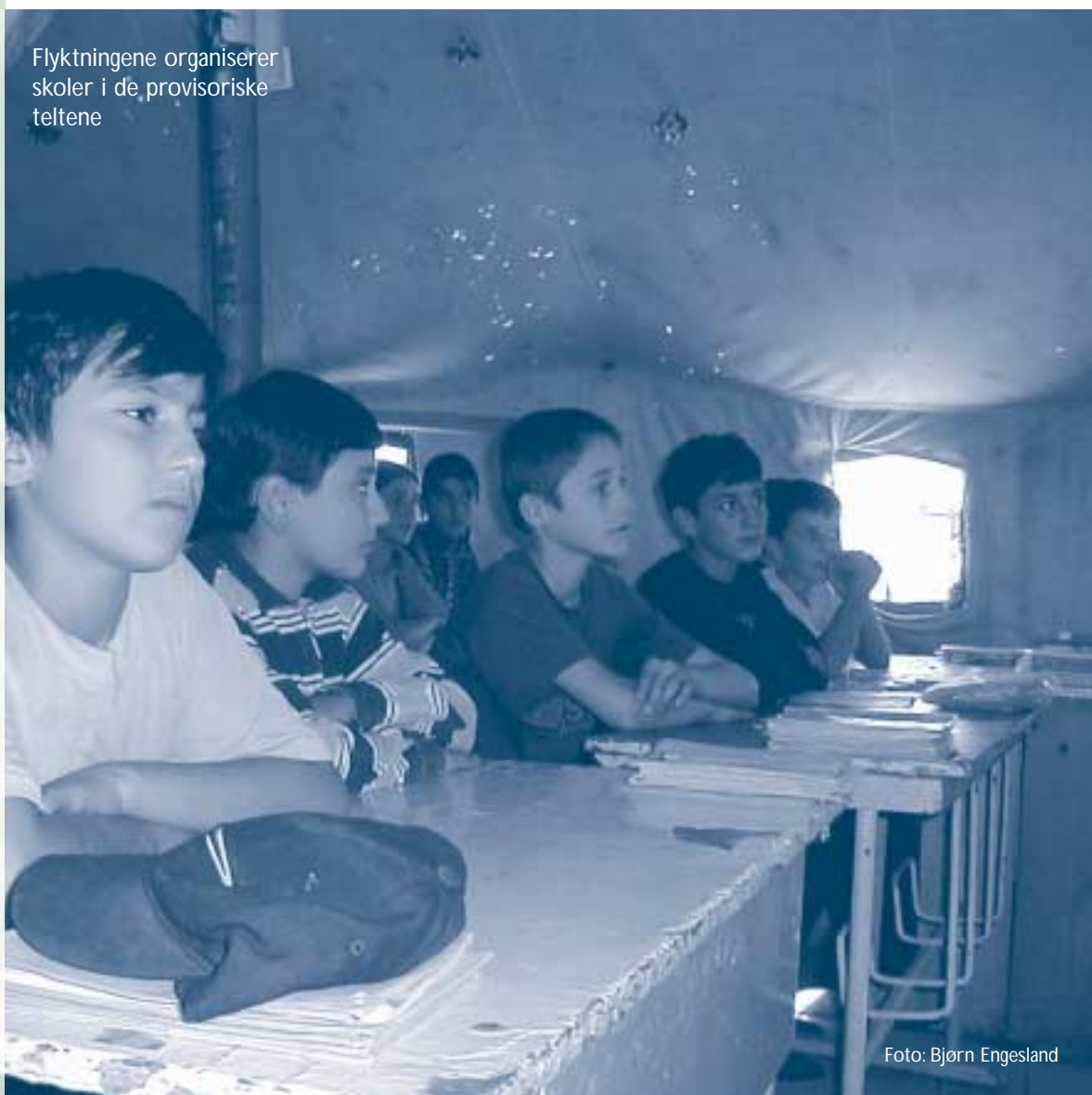
- Fordi det er lenge siden noen menneskerettighetsorganisasjoner har vært i området rundt Tsjetsjenia, er rapporten vår med fersk informasjon, tatt vel imot i det internasjonale men-

neskerettighetsmiljøet. Amerikanske organisasjoner har sitert rapporten i brev og møter blant annet med det amerikanske utenriksdepartementet og Europarådet og andre har brukt den. Dette er meget gledelig.

- På den annen side er det med stor bekymring vi erfarer at det internasjonale samfunn og statene er motvillige og egentlig ikke vil ta stilling! Norge vil heller ikke gå i spissen og fronte Russland om Tsjetsjenia. - Det er tydelig at hensynet til å opprettholde et godt forhold til russiske myndigheter vurderes som et viktigere hensyn, enn å få en slutt på de utallige menneskerettighetsovergrepene som russiske soldater gjør seg skyldige i hver dag. Så lenge det er internasjonale enighet om kamp mot terrorisme, virker det som om ingen har mot nok til å konfrontere Russland med det de kaller "sine interne anliggender".

Tekst: Lillian Hjorth

Flyktingene organiserer skoler i de provisoriske teltene

Arrestert etter kontakt med Helsingforskomiteen

Saken om Imran Elsjejev

På reisen til Ingusjetia 30 september til 5 oktober hadde Helsingforskomiteen en rekke møter med representanter for internasjonale organisasjoner, myndigheter i Ingusjetia og i den føderale russiske republikk samt uavhengige menneskerettsorganisasjoner og medier. En av organisasjonene delegasjonen møtte var "Den russisk-tsjetsjenske vennskapsforeningen", en humanitær organisasjon med base i Ingusjetia som først og fremst arbeider med situasjonen til de internt fordrevne fra krigen i Tsjetsjenia. Møtet med Helsingforskomiteen skulle vise seg å bli skjebnesvangert for Imran Elsjejev (f. 1952), en av lederne i foreningen.

Under besøket i Ingusjetia, ledsaget Vennskapsforeningen Helsingforskomiteen til flere såkalte "spontane bosetninger" av internt fordrevne, leirene der de dårligst stilte internt fordrevne fra Tsjetsjenia bor og hvor forholdene er kritiske. Under disse turene fikk komiteens representanter vite at Vennskapsforeningen i lang tid hadde vært utsatt for forfølgelse av føderale (russiske) myndigheter ved at representanter for foreningen har blitt arrestert, torturert og truet av føderale tjenestemenn, men også angrepet av ukjente overfallsmenn. I september i fjor ble Imran Elsjejev arrestert av FSB (den føderale sikkerhetstjenesten, tidligere KGB) i Ingusjetia og tatt til Urus Martan i Tsjetsjenia der han ble alvorlig torturert. Han ble sluppet fri etter å ha blitt holdt fanget i en uke, men har siden hatt helseproblemer. Imran Elsjejev og hans kolleger fortalte Helsingforskomiteens representanter den 4. oktober at de hadde blitt oppsøkt av FSB kvelden i forveien, og at de hadde blitt advart mot å møte utlendinger.

Den 13 oktober, etter at Helsingforskomiteens representanter hadde returnert til Norge, ble Imran Elsjejev igjen arrestert. Det var Innenriksministeriets tjenestemenn i Ingusjetia, som tilsynelatende handlet etter ordre fra FSB. Ingen formell anklage ble offentliggjort. Kilder i FSB hevder at påtalemakten i Shali-regionen ønsket å arrestere Elsjejev, men da den russiske menneskerettsorganisasjonen MEMORIAL kontaktet distriktsanklageren i Shali, nektet han for å ha noen kjennskap til Elsjejev. Det ble imidlertid hevdet av politimennene fra Innenriksministeriet at Elsjejev var mistenkt for å ha mottatt penger fra Den norske Helsingforskomiteen. Elsjejev ble brakt til Grozny i Tsjetsjenia der han ble holdt i varetekt i FSBs lokaler. Han fikk ikke tilgang til advokathjelp, han

"Den vilkårlige arrestasjonen av Elsjejev brøt med nasjonal og internasjonal lovgivning"

fikk ikke medisinsk assistanse eller anledning til å ta kontakt med slektninger eller kollegaer.

Vilkårlige arrestasjoner

Den vilkårlige arrestasjonen av Elsjejev brøt med nasjonal og internasjonal lovgivning og en rekke menneskerettsstandarder, og er del av Den russiske føderasjons vedvarende forfølgelse av uavhengige journalister og menneskerettsforkjempere som arbeider med den tsjetsjenske tragedien.

I begynnelsen av november skrev Den norske Helsingforskomité og Den internasjonale Helsingforsføderasjonen (IHF) et brev til den russiske president Vladimir Putin, med krav om Elsjejevs umiddelbare frigivelse. Organisasjonene minnet om at Den russiske føderasjonen er bundet av FNs generalforsamlings resolusjon 53/144, "Erklæring om enkeltmennesker, grupper og samfunnsinstitusjoners rett og plikt til å fremme og beskytte universelt anerkjente menneskerettigheter og grunnleggende friheter" (Erklæringen om menneskerettsforkjempere). Her heter det at,

"... alle har rett til, individuelt og sammen med andre, å få effektiv beskyttelse innenfor nasjonal lov når de med fredelige midler reagerer mot eller tar avstand fra aktiviteter og handlinger eller fraværet av handling, som stater står ansvarlige for og som resulterer i brudd på menneskerettigheter og grunnleggende friheter, såvel som voldshandlinger utført av grupper eller enkeltmennesker som innskrenker muligheten til å ta del i menneskerettigheter og grunnleggende friheter." (Artikkel 12.3)

Unnskyldning fra Putin

Den 13 november 2001, etter en måneds varetekt, ble Imran Elsjejev løslatt. Dette var samtidig som president Putin innledet sitt statsbesøk i USA. Elsjejev sier at han under frigivelsen fikk overbrakt en offisiell unnskyldning fra president Putin for den ulovlige frihetsberøvelsen.

Tekst: Lillian Hjorth

Rettssaken mot Milosevic – en seier for menneskerettighetene

Gunnar M. Karlsen, assisterende generalsekretær i Helsingforskomiteen, kommenterer utleveringen av Slobodan Milosevic til Den internasjonale straffedomstolen for det tidligere Jugoslavia.

Slobodan Milosevic, president i det regimet som har bidratt til de største krigsforbrytelsene i Europa etter den andre verdenskrig, ble overført til Den internasjonale straffedomstolen for det tidligere Jugoslavia i Haag den 28. juni 2001. Milosevic ble først tiltalt for forbrytelser mot menneskeheten og brudd på krigens regler og sedvaner under krigen i Kosovo 24. mars til 10. juni 1999. Deretter ble han tiltalt for krigsforbrytelser i Kroatia og så sent som 10. desember 2001 ble han tiltalt for folkemord under krigen i Bosnia og Hercegovina (1992-1995). Helsingforskomiteen sa om utleveringen at det var en viktig seier for menneskerettighetene. Assisterende generalsekretær Gunnar M. Karlsen har fulgt arbeidet til tribunalene for det tidligere Jugoslavia (ICTY) og for Rwanda (ICTR) samt prosessene med å etablere en fast internasjonal straffedomstol (ICC).

Hvorfor var det viktig å utlevere Milosevic til Haag og ikke dømme ham i Serbia, slik mange argumenterte for?

De nasjonale domstolene anklaget ham for korrupsjon og maktmisbruk, mens ICTY anklaget ham for langt alvorligere forbrytelser i Kosovo. Rettssaken i Serbia ville vært et internt serbisk anliggende og ikke et oppgjør med overgrepene i Kosovo. Selv om Milosevic hadde blitt anklaget for krigsforbrytelsene i Kosovo av serbiske

domstoler, tviler jeg på at man hadde fått en så grundig og uavhengig granskning som i Haag. Kanskje det sterkeste argumentet for å stille Milosevic for retten i Serbia, og ikke i Haag, var at man ville unngå å gjøre ham til "martyr" i serbernes øyne. For å unngå dette er det viktig at det serbiske samfunnet blir grundig informert om alt som kommer frem under rettssaken i Haag. Serbiske medier må følge saken og informere den serbiske opinionen om prosessen.

Milosevic er tiltalt for folkemord i Bosnia, og mange menneskerettsorganisasjoner i Kosovo mener at tiltalen mot Milosevic også må omfatte folkemord i Kosovo. Hvorfor er dette så vanskelig for den internasjonale domstolen?

– Folkemord er vanskelig å bevise, siden man må dokumentere at motivet for overgrepene er å eliminere en folkegruppe som sådan. General Radovan Krstic er så langt den eneste fra det tidligere Jugoslavia som er blitt dømt for folkemord i Haag, - for hans delaktighet i massakrene i Srebrenica i juli 1995. Å anklage Milosevic for folkemord i Kosovo uten å ha gode nok beviser og dermed risikere frifinnelse er en stor sjanse å ta. Men etterforskningen må fortsette for å klarlegge om det kan være grunnlag for å reise en slik tiltale.

Det er fortsatt flere personer i Serbia som er anklaget, men ikke utlevert til Haag. En av dem er Serbias president Milan Milutinovic. Statsminister Zoran Djindjic sier at presidenten er vernet av immunitet?

– Det er viktig at Serbia imøtekommer ICTYs krav om utlevering, selv om det er snakk om landets president. Jeg forstår at dette er ikke lett for serbiske myndigheter, men prinsippet om immunitet må settes til side når det gjelder så alvorlige forbrytelser som han er tiltalt for. Dessuten er Serbia forpliktet i henhold til Dayton-avtalen, som sier at ingen som er tiltalt fra ICTY skal ha politiske verv. Milutinovic burde derfor gå av.

Mange familier som har mistet sine kjære i krigen i Kosovo mener at arrestasjonene alene ikke representerer rettferdighet for dem. For det første er straffene beskjedne i forhold til forbrytelsene, for det andre får familiene ingen form for erstatning.

– Det er en svakhet ved ICTY at domstolen ikke kan gi erstatning til ofrene. Erstatning er et vik-

“Det er viktig at det serbiske samfunnet blir grundig informert om alt som kommer frem under rettssaken i Haag”

tig del av et rettførdig oppgjør. Den permanente internasjonale straffedomstolen (ICC) derimot, vil ha mulighet til å gi erstatning til ofrene. Man kan derfor hevde at det har skjedd en utvikling fra begynnelsen av 90-tallet da ad hoc-tribunaler for eks-Jugoslavia og Rwanda ble opprettet, til slutten av 90-tallet da ICC ble opprettet. Mange ikke-statlige organisasjoner har arbeidet for at hensynet til ofrenes situasjon og behovet for økonomisk oppreisning må prioriteres høyere. ICC vil opprette et fond for å kunne gi ofrene erstatning.

Serbia får økonomisk støtte fra det internasjonale samfunn for utlevering av Milosevic og eventuelt andre. Mange kosovoalbanere opplever at Serbia på denne måten får belønning for krigsforbrytelsene i Kosovo.

- Jeg vil ikke se på det som en belønning for overgrepene, men som et bidrag til å stabilisere og demokratisere Serbia og regionen. Det internasjonale samfunn har et ansvar for å bidra til økonomisk og sosial gjenoppbygging og samtidig arbeide for rettførdige oppgjør etter krigen. Man kan kritisere at Serbia støttes for samarbeidet med ICTY men hva er alternativet? Også Kroatia, Bosnia-Hercegovina, Montenegro og Kosovo mottar betydelig støtte fra det internasjonale samfunnet.

For å kunne integrere Serbia og resten av det tidligere Jugoslavia i Europa, er det helt nødvendig med økonomisk utvikling og tettere kontakt og samarbeid.

Tekst og foto: Sylo Taraku

De fleste krigsforbrytermistenkte går fortsatt fri. Her fra et utstillingsvindu i Kosovo.

Multietnisk parlament i Kosovo

17. november 2001, to og et halvt år etter krigen, gikk det første demokratiske parlamentsvalget i Kosovos historie av stabelen. Alle de etniske gruppene deltok og aksepterte valgresultatet i etterhånd. Parlamentet blir en ny arena der kosovoalbanere- og serbere kan diskutere felles problemer.

Valget var godt organisert. Atmosfæren var fredelig og ingen av de tusenvis internasjonale og lokale observatører rapporterte om vesentlige uregelmessigheter.

En av hovedoppgaven til den FN-ledede administrasjonen i Kosovo (UNMIK) etter krigen er, i henhold til FNs resolusjon 1244; "å bistå i utviklingen av midlertidige institusjoner for demokratisk selvstyre i påvente av en politisk sluttavtale, blant annet gjennomføring av valg".

Mandatet til de midlertidige selvstyreinstitusjonene er definert i Kosovos Grunnlovsramme som ble utarbeidet tidligere i år. Mye politisk makt vil etter valget bli overført fra UNMIK til selvstyremyndighetene. UNMIK vil fortsatt ha myndighet over viktige institusjoner, men vil etter hvert trekke seg fra den daglig administrasjonen av samfunnet og begrense seg til rådgivnings- og overvåkningsfunksjoner.

Den største utfordringen for UNMIK har vært å få Kosovo-serbere til å delta i beslutningsprosessene. Serberne boikottet lokalvalgene i fjor fordi de var misfornøyde med sikkerhetssituasjonen. De nye makthaverne i Serbia splite imidlertid denne gangen en viktig rolle med å få Kosovo-serbere til å delta; både i valget og i de demokratiske prosessene som følger.

Totalt brukte 63% av de rundt 1.2 millioner velgere stemmeretten. Mange av de internt fordrevne stemte ved valglokaler i Serbia og Montenegro.

Den Kosovo-serbiske koalisjonen "Povratak" (tilbakevending), deltok i valget og fikk 11 prosent av stemmene, noe som gjør partiet til det tredje største i forsamlingen. Som ventet fikk det moderate partiet til Ibrahim Rugova, Kosovos demokratiske liga (LDK), flest stemmer, totalt 45 prosent. PDK (Kosovos demokratiske parti), som ledes av den tidligere UCK-kommandanten, Hashim Thaci, fikk 25 prosent.

Parlamentet har til sammen 120 representanter hvorav 100 er fordelt i forhold til valgresultater, mens 20 er forbeholdt minoritetsgrupper; 10 til serberne og 10 til andre ikke-albanske grupper i Kosovo. Målet er å styrke ivaretagelsen av minoritetenes interesser. Presidenten skal velges av flertallet i Parlamentet, og i Regjeringen skal minst én av statsrådene være fra den serbiske befolkningsgruppen og én annen fra andre ikke-albanske befolkningsgrupper i Kosovo.

Det var Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) som organiserte valget. Europarådet og mange ikke-statlige organisasjoner, blant annet Den norske Helsingforskomiteen, observerte gjennomføringen av valget.

Valget og etableringen av demokratiske institusjoner er et viktig skritt i demokratiseringen av samfunnet i Kosovo. Den første møtet til den multietniske forsamlingen i Kosovo ble ledet av lederen for UNMIK, Hans Hækkerup, og fant sted på menneskerettighetsdagen 10 desember.

Tekst og foto: Sylo Taraku

Sannhetskommisjoner på Balkan?

Kronikk

Enver Djuliman og Lillian Hjorth

På en konferanse om forsoning i Sarajevo i år hørte vi denne historien: En åtti år gammel mann kom til de unge serbiske soldatene som lå i sine stillinger i åsene over Sarajevo i 1992. Mannen hadde med seg sine våpen fra den andre verdenskrig. Da soldatene spurte «Hva gjør du her, Ilja?», svarte han: «Jeg har kommet for å kjempe, og dette øyeblikket har jeg ventet på i 50 år!»

For at dagens barn i det tidligere Jugoslavia om femti år ikke selv skal gjøre som Ilja, er det nødvendig at samfunnene, i et bredt perspektiv, tar et oppgjør med fortiden. Det er ikke nok med rettssaker som tar for seg de groveste av de mange menneskerettighetsbruddene, selv om disse selvfølgelig er viktige. Saker som føres for Den internasjonale domstolen for det tidligere Jugoslavia i Haag eller for nasjonale domstoler, dekker kun de juridiske sider av oppgjøret med fortiden. De internasjonale rettssakene er dessuten atskilt fra de lokale samfunn, og de blir ofte oppfattet som påtvinget.

Erfaringer fra andre konfliktområder har vist at sannhets- og forsoningskommisjoner kan være viktige mekanismer i fornyelsesprosesser etter kriger med massive menneskerettighetsbrudd. Mens domstolene tar seg av det juridiske ansvar, er sannhetskommisjonene opptatt av å undersøke de sosiale, økonomiske, politiske, historiske og andre vilkår som rådet forut for og under konfliktene. Kommisjoner for sannhet og forsoning er ikke et «fremmedlegeme», men noe som tilhører samfunnet som helhet og partene som har vært og er i konflikt. Gjennom sannhetskommisjoner tar de enkelte samfunn ansvar, både for sin fortid og sin fremtid.

Den jugoslaviske president Kostunica har nylig opprettet en kommisjon for sannhet og forsoning, og i disse dager venter man på en lignende kommisjon i Bosnia og Hercegovina. I Kroatia er kommisjonen ennå på ideplanet. Hva mandatet skal være og hvilke metoder som skal benyttes, er fremdeles uavklart. Etter vår oppfatning kan kommisjonene ha et stort potensial og spille en meget viktig rolle i fornyelsesprosessen.

En bred historisk og sosiologisk undersøkelse av omstendighetene rundt menneskerettighets-

bruddene utfyller det arbeidet som rettssystemet gjør. Sannhetskommisjoner kan fastslå det moralske ansvar som mange i befolkningen har i forbindelse med konfliktenes utvikling og konsekvenser. Dette kan forhindre at mennesker distanserer seg fra skylden. Hvis de som har bidratt i de «nasjonale prosjektene» som har ført til krig og forbrytelser, ikke blir stilt til ansvar, enten dette gjelder politikere, den intellektuelle elite, medier, trossamfunn og utdannelsesinstitusjoner, vil skyldspørsmålet forbli uklart.

Mennesker begår ofte onde handlinger mot sin vilje, og forbrytere vil derfor også kunne oppfatte seg selv som ofre - systemets ofre, tilfældighetenes ofre, eller ofre for «sitt folk». En sannhetskommisjon kan være dette rommet der de ansvarlige kan formidle sine egne historier og uttrykke anger samt åpne for en dialog mellom overgripere og offer.

Ofre for menneskerettighetsbrudd har behov for, og bør også ha rett til, å gjøre den urett som er begått mot dem, til en offentlig sak. Uretten må bli synlig. Kommisjonen kan bli et sted der ofrene befris fra byrden ved å være offer.

Et viktig spørsmål for et samfunn etter en krig med massive menneskerettighetsbrudd er hvordan man skal svare på og forholde seg til den volden som ofrene er blitt utsatt for. Sannhets- og forsoningskommisjonen kan bidra til å forme disse svarene og på den måten målbarere samfunnets kollektive reaksjon.

Fra krigsofre hører man sjelden om hat, men ofte om det gode - om de menneskene som bidro til at lidelsene ble redusert. Å fokusere på disse gode sidene bør også være et mål for kommisjoner for sannhet og forsoning. Resultatet kan bli at samfunnet i mindre grad vil kategorisere mennesker i forhold til nasjonal eller religiøs tilhørighet og i større grad oppfatte mennesker som enkeltindivider. Det endelige mål må være å bidra til en varig fred. Dette målet står imidlertid i fare dersom forskjellige og motstående «sannheter» om det som har hendt, forblir stående. Når historiske hendelser ikke blir utforsket, når de blir overlatt til glemselen eller benektes, skapes et «tomrom» - et vakuum som gir plass for ulike oppfatninger. En av de viktigste oppgavene til sannhetskommisjoner er derfor å bidra til at ulike nasjonale grupper

En helhetlig fornyelsesprosess i det tidligere Jugoslavia krever sannhet, erkjennelse, bevisstgjøring, oppgjør og forsoning. Sannhets- og forsoningskommisjoner, som nå er i ferd med å etableres, kan bli viktige mekanismer i denne prosessen.

og tidligere fiender enes om en minste felles forståelse av det som har hendt, og bidra til å gjeninnføre rettferdighetens verdi som fundamentet i rettsstaten. Dette vil være den største utfordringen for sannhetskommisjoner i det tidligere Jugoslavia.

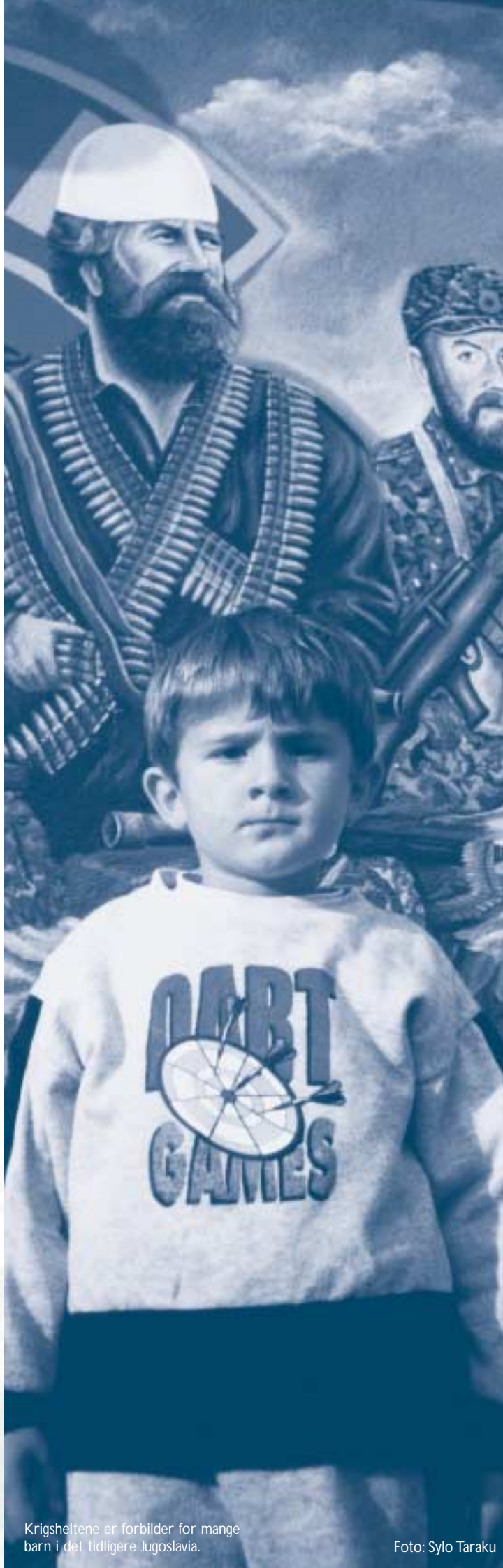
Det sannhetskommisjonene kommer frem til og måten samfunnene tar konsekvensen av dette på, må inn som en del av de nasjonale historiene og bli felles erindringer for alle folkegrupper i alle republikker. For å bidra til dette vil det være viktig, etter vårt synspunkt, å etablere en felles kommisjon for hele det tidligere Jugoslavia i tillegg til de nasjonale sannhetskommisjonene.

Dersom de ovennevnte faktorer blir elementer i sannhetskommisjonene for det tidligere Jugoslavia, kan disse bli viktige mekanismer i fornyelsesprosessene. Imidlertid er det faktorer, spesielt når det gjelder kommisjonen for Jugoslavia, som taler mot dette.

Kommisjonen ble etablert av president Kostunica 30. mars 2001, en dag før fristen gikk ut som USA hadde satt for å arrestere og utlevere Slobodan Milosevic. Man kan derfor sette spørsmålsteget ved bakgrunnen for opprettelsen. I Sør-Afrika tok det fire år med offentlig debatt før kommisjonen kunne begynne sitt arbeid. I Jugoslavia var det ingen offentlig diskusjon overhodet. Det som også svekker troverdigheten og potensialet til kommisjonen, er at verken kosovoalbaniere eller montenegrinere er representert. Heller ikke representanter fra sivile organisasjoner er med. Så har da også kommisjonen lidd sine første nederlag. To av medlemmene (som nyter stor anerkjennelse både nasjonalt og internasjonalt), Vojin Dimitrijevic og Latinka Perovic, har trukket seg allerede før arbeidet har startet. De mener at alle folkegruppene som var en del av konflikten, må være med, og dessuten at kommisjonens mandat, som er å finne årsakene til krigen, er for snevert. Kommisjonen skal nemlig ikke ta for seg politiske drap, forsvinninger, oppmuntring til hat basert på etnisk, religiøs, nasjonal og rasetilhørighet, krigspropaganda eller undertrykkelse av lærere, journalister og menneskerettighetsaktivister. Innhentning og bearbeiding av slike fakta og forbrytelser kunne, og burde, bli utgangspunktet for å ta oppgjøret med det «storserbiske» prosjektet der krigsforbrytelser både har vært et instrument i, og en konsekvens av, den nasjonalistiske politikken.

Det sies heller ingen ting i kommisjonens mandat om at arbeidet skal basere seg på vitnemål med ofre og overgripere. Dersom dette ikke blir gjort, er det vanskelig å tro at kommisjonen kan få en «helbredende» virkning. Mange mener at det beste ved sannhetskommisjonen i Sør-Afrika var at de mange og sterke vitnemålene fra ofre og overgripere ble overført direkte til befolkningen gjennom radio, fjernsyn og andre medier. På denne måten ble folket trukket med, og en bevisstgjøringsprosess skjedde i samfunnet som helhet, parallelt med kommisjonens arbeid. Dette førte også til at kommisjonen selv utviklet seg og formet sitt arbeid etter respons fra publikum.

Kommisjonene for sannhet og forsoning i det tidligere Jugoslavia er nå i en etableringsfase, og ingen vet hvordan de skal utvikle seg og hvilken rolle de kan spille. Det synes imidlertid som om mange elementer fremdeles mangler, spesielt når det gjelder kommisjonen i Jugoslavia.

Krigsheltene er forbilder for mange barn i det tidligere Jugoslavia.

Fram til utgangen av 2001 har Helsingforskomiteen, i samarbeid med de nasjonale Helsingforskomiteene, organisert seksten menneskerettighetsskoler på Balkan. I alt 320 ungdommer fra alle republikkene i det tidligere Jugoslavia har deltatt. I perioden 11-14 desember 2001 organiserte Den norske Helsingforskomiteen ved Anne Marit Austbø og Enver Djuliman, kurs for de lokale skolekoordinatorene der temaet var videreutvikling av metoder for undervisning i menneskerettigheter og flerkulturell forståelse. Det norske utenriksdepartementet finansierer prosjektet

De lokale Helsingforskomiteene har gjort en god jobb med å organisere skolene og vil svært gjerne fortsette prosjektet. Det å drive holdningsskapende arbeid for den unge generasjonen oppleves som svært meningsfylt, samtidig som det bidrar til å heve kompetansen i de lokale komiteene. Flere av ungdommene blir inspirerte til å starte sine egne menneskerettighetsaktiviteter etter å ha deltatt på skolen. Marko og Jelena fra Kroatia er to av disse ungdommene. Etter å ha vært ni dager i den lille kystbyen Rovinj våren 2001 sammen med femten andre ungdommer, har de startet et prosjekt som går ut på å bedre forholdene for de innsatte i fengsler.

Bøker til fangene

Jelena og Marko forteller om prosjektet de startet etter å ha deltatt på menneskerettighetsskole i Kroatia

- Vi er to ungdommer som gikk på menneskerettighetsskole i Rovinj våren 2001, som Den kroatisk og Den norske Helsingforskomiteen organiserte. Skolen ble en fin erfaring og vi lærte mye spennende og interessant, møtte nye mennesker og hadde mye moro.

Skolen var vellykket, og alle deltok i diskusjonene. Ingen var fordomsfulle, men tvert imot ganske åpne og mange nye ideer og tanker ble diskutert. Det var kanskje litt for mye teori på skolen, og litt for lite praktisk læring.

Vi holder fremdeles kontakten med en del av de andre elevene og vi merker at vi alle sammen har fått et mer bevisst forhold til menneskerettighetsproblematikk nå enn tidligere. Skolen ble dermed en god start for et seriøst samfunnsengasjement og aktivisme.

Vi var egentlig opptatt av menneskerettighetsarbeid allerede før dagene i Rovinj. Det som var så fint på skolen, var at vi møtte andre som var opptatt av det samme og som vi etablerte kontakt med og som vi kan samarbeide med i fremtiden. For eksempel har Bojan Munin i den kroatisk Helsingforskomite, hjulpet oss med et prosjekt som vi arbeider med nå for tiden. Prosjektet heter "Til fangene" og er inspirert av et internasjonalt kjent prosjekt som heter "Bøker til fangene". Ideen til "Bøker til fangene" var 1800-tallets russiske tsar-rike, der

anarkistene hjalp sine kamerater, de politiske fangene, ved å sende dem bøker. Vårt prosjekt dreier seg ikke bare om bøker, men om å bedre fengselskulturen generelt. Målet er å bidra til å resosialisere fangene, gi dem mulighet til å lære noe, slik at de igjen kan bli en del av samfunnet. Vi tror ikke at fengsler bedrer menneskenes liv og adferd. Tvert imot tror vi at de bidrar til å forverre situasjonen fordi man stenger mennesker ute fra samfunnet.

- Akkurat nå holder vi på med å samle inn bøker fra utgivere, biblioteker og privatpersoner for å gi dem til biblioteker i fengslene og direkte til de innsatte. Hvis det er spesielle bøker de innsatte vil ha, ber de oss om å skaffe dem. Hvis de vil, kan de også sende oss dikt, historier, noveller eller tekster de har skrevet, som kan publiseres på vår nettside. Men det som vi opplever er det alle viktigste elementet i prosjektet, er den individuelle kommunikasjonen mellom fangene og oss. I fremtiden vil vi også forsøke å organisere litterære kvelder og forestillinger, og kanskje til og med konserter.

Hvis dere har lyst til å lese mer om prosjektet vårt er nettsiden: <http://www.attack.hr/zazatvorenike>

Jelena og Marko

Menneskerettigheter i Norge:

Ikke bare idyll!

Utvalg for menneskerettigheter i Norge

Tidlig i 2001 overtok Helsingforskomiteen sekretariatsansvaret for Underutvalget for menneskerettigheter i Norge. Utvalget har som mandat å drøfte og komme med anbefalinger om menneskerettighetsproblemer i Norge. Underutvalget er et av flere undervalg som rapporterer til Utenriksdepartementets rådgivende utvalg for menneskerettigheter.

Medlemmer i underutvalget for menneskerettigheter i Norge er: Utenriksdepartementet, Justisdepartementet, Kommunal og regionaldepartementet, Amnesty International norsk avdeling, advokatforeningens menneskerettighetsutvalg, Institutt for menneskerettigheter og Helsingforskomiteen. Sivilombudsmannen er observatør.

Generalsekretær Bjørn Engesland sier at utvalget fungerer bra og at dette er en unik og god anledning til å drøfte menneskerettighetsproblemer i Norge. I tillegg til utvalgets faste medlemmer blir andre aktører og fagfolk invitert på møter der dette er relevant.

De sakene som utvalget hittil har drøftet er:

- bruk av varetekt og isolasjon
- situasjonen for innsatte i norske fengsler
- rasisme
- bruk av tvang i psykiatrien

Norske myndigheter har et sterkt internasjonalt engasjement og kritiserer brudd på menneskerettighetene i andre land. Dette er nødvendig og bra. Men det finnes også menneskerettighetsproblemer i Norge, som myndighetene må ta seg av på en bedre måte. Flere internasjonale organisasjoner har kritisert Norge i menneskerettighetssammenheng, blant annet når det gjelder varetektspraksis. For de enkeltmenneskene som opplever brudd på sine menneskerettigheter, hjelper det ikke at Norge er et av verdens mest utviklede velferdsstater.

Internasjonal kritikk av Norge

Norge har i løpet av de siste ti årene gjentatte ganger fått kritikk av internasjonale overvåkningsorganer for sin varetektspraksis. Europarådets torturkomité har besøkt Norge tre ganger (1993, 1997 og 1999). Komiteen har spesielt kritisert forholdene og varigheten av opphold i politiarrest, omfattende bruk av isolasjon, og bruk av isolasjon for å oppnå tilståelser (såkalt "mørning"). FNs torturkomité uttrykte i 1998 bekymring for bruk av isolasjon i Norge og FNs menneskerettighetskomité uttrykte i 1999 bekymring for urimelig lang varetektsfengsling i enkelte saker.

Varetektsfengsling innebærer at fangen sitter innesperret uten dom og ofte under restriksjoner. Tall fra 1998 viser at lengden på varetekt hadde et gjennomsnitt på 67 dager. Etter varetektstiden ble 2/3 av de mistenkte løslatt. For innvandrere var gjennomsnittstiden i varetekt på 96 dager. 19 av 27 registrerte selvmord i norske fengsler i perioden 1990–1998 skjedde i varetekt.

Å være varetektsfengslet med "restriksjoner" eller å sitte i "isolasjon" innebærer at de innsatte ikke får motta brev eller besøk, kanskje får de heller ikke lese aviser, se på TV, eller være sammen

med andre fanger. Dette kan være en stor psykisk påkjenning.

I Norge i 2000 fikk to små barn oppreisning av den norske stat etter at faren deres tok sitt eget liv etter å ha sittet isolert i varetekt i 475 døgn, isolert og med brev og besøksforbud. Faren var ikke skyldig i forbrytelsen han var mistenkt for å ha begått.

Tekst: Lillian Hjorth

Blodig historie

Øst-Slavonia er et område nordøst i Kroatia, nær grensen til Serbia, som ble svært hardt rammet av krigen i Kroatia. Området har en stor serbisk befolkning og var fra 1991 til 1995 under kontroll av serbiske opprørere som opprettet utbryterstaten Krajina, som i tillegg til Øst-Slavonia omfattet Vest-Slavonia og andre deler av Kroatia – totalt 30 prosent av landet. I denne perioden ble kroatene utsatt for etnisk rensing og grove overgrep. Over titusen mennesker døde i løpet av krigen i Kroatia. Vukovar; "spøkelsesbyen" i Øst Slavonia er blitt et symbol på krigens grusomheter for hele det tidligere Jugoslavia.

Etter flere mislykkede forsøk på en fredlig løsning, noe Thorvald Stoltenberg også erfarte som megler under konflikten, gjenerobret kroatisk regjering styrker Krajina i 1995. Over to hundretusen serbere ble fordrevet under offensiven, mange ble drept eller mishandlet. Selve Øst Slavonia ble ikke angrepet, men kom under kroatisk kontroll i 1997 som følge av en fredsavtale. Siden har serbere i området blitt utsatt for diskriminering, trakassering og hevner fra kroatisk sivile og fra myndighetene. Mange serbere hadde okkupert husene til kroatene i forbindelse med krigen og måtte gi dem tilbake til de opprinnelige kroatisk eierne. Av de ca. 300 000 serbere som har flyktet i forbindelse med krigen har bare rundt 80 000 returnert. Menneskerettighetsorganisasjoner som Den kroatisk Helsingforskomiteen og Amnesty International sier at returnerte serbere blir ofte forfulgt og trakassert.

Asylsøkere "uten beskyttelsesbehov"

Det vanskeligste problemet i flyktningpolitikken er å skille ut de asylsøkerne som har behov for beskyttelse og de som ikke har det. I 2001 har mange serbere fra Kroatia søkt om asyl i Norge. Norske myndigheter antar at de fleste i denne gruppen har "grunnløse søknader". Situasjonen til denne gruppen illustrerer hvor komplisert det er når myndighetene skal ta stilling til hvem som får bli i Norge og hvem som skal sendes ut.

De fleste av de rundt et tusen asylsøkere fra Kroatia er serbere fra Øst-Slavonia. Myndighetene antar at flesteparten av søknadene er "åpenbart grunnløse". Den serbiske asylsøkeren Stanko Vranjes (32) er ikke enig og hevder at han er uønsket av myndighetene i hjemlandet sitt Kroatia.

Asylsøkeren Stanko Vranjes frykter forfølgelse hvis han blir sendt tilbake til Øst-Slavonia.

Stanko kom til Norge i april 2001. Han er blant de hundrevis av øst-slavonere som venter på svar på sine søknader om asyl. I første omgang fikk han avslag fra UDI (Utlendingsdirektoratet), men han har klaget på vedtaket og mener å ha gode grunner til å få oppholdstillatelse.

– Vi serbere i Kroatia har ikke menneskerettigheter – verken økonomiske eller politiske. Jeg er arbeidsledig og blir stadig forfulgt av politiet i Vukovar som innkalles meg til avhør. Jeg var soldat i den serbiske armeen i Kroatia under krigen og har sittet i fengsel i Osijek tidligere. Stanko mener at trakasseringen fra politiet er politisk motivert. – Både myndighetene og sivile kroater presser oss psykisk til å forlate hjemmene våre.

Hvorfor dro du til Norge og ikke til et annet land?

– Norge er et humant land, og vi blir godt mottatt av befolkningen. Dessuten er det gode muligheter for arbeid. Andre land kaster serbiske asylsøkere ut veldig raskt.

Stanko har funnet seg arbeid og trives godt i Norge. Han håper å bli her og tror ikke på en fremtid i Øst Slavonia. – Vi serbere er uønskede i Kroatia. Dersom norske myndigheter bestemmer seg for å sende meg ut, må jeg flykte til Serbia eller Bosnia.

- Grunnløse søknader

Norske myndigheter er opptatt av å finne ut hvorfor så mange øst-slavonere kommer.

– Årsakene til den nye strømmen av asylsøkere fra Kroatia kan ha med ryktene om at Norge trenger arbeidskraft å gjøre, sier Kirsten Myhre i Utlendingsdirektoratet. Hun er leder for Kroatia-enheten og forstår ikke helt hvorfor så mange serbere fra Kroatia kommer direkte til Norge og ikke andre land. Kroatene trenger ikke visum for å komme til Norge, og norske myndigheter kan ikke innføre visumplikt fordi de er bundet av Schengen-avtalen. Ifølge Aftenposten forsøker nå Kripos og UDI å stanse strømmen av asylsøkere fra Kroatia.

UDIs nye mottakssystem og den nye behandlingsformen for asylsøkere vil hjelpe til med å forebygge strømmen av asylsøkere "uten beskyttelsesbehov". Asylsøkere med antatt "grunnløse søknader" skal siles ut tidlig og skilles fysisk fra andre asylsøkere. Planen er at denne gruppen asylsøkere skal bli intervjuet av politiet isteden for av UDI, og at saksbehandlingen skal gå raskere. Hensikten med det nye systemet er ifølge UDI

Spøkelsesbyen Vukovar i Øst-Slavonia er et symbol på krigens grusomheter i det tidligere Jugoslavia.

Foto: Lillian Hjorth

å "forebygge asylsøknader fra mennesker uten beskyttelsesbehov", samt å gi en "raskere og mer effektiv asylsaksbehandling for alle grupper asylsøkere".

Myhre mener at de fleste asylsøkere fra Kroatia hører til i kategorien for asylsøkere med "antatt grunnløse søknader". Men hun forsikrer at alle saker behandles individuelt. Myndighetene holder jevnlig kontakt med OSSEs kontor i området for å holde seg oppdatert om utviklingen.

- Psykisk press på serbere

Situasjonen i Kroatia har bedret seg, etter kraftig internasjonalt press, og etter at et nytt demokratisk og mer vestlig orientert regime ble valgt i 2000. På tross av dette er menneskerettighetsorganisasjonene fortsatt bekymret over diskrimineringen og mangelen på rettsikkerhet for den serbiske minoriteten. Den kroatiske Helsingforskomiteen ved Bojan Munin mener at situasjonen i dag har ikke endret seg mye fra den vi hadde i 1997 og 1998 under reintegreringsprosessen i Øst Slavonia. - Hvis vi ser på lovverket og politiske vedtak, har mye positivt skjedd, men hvis vi ser på dagliglivet til innbyggerne, så har situasjonen ikke endret seg mye, sier Munin. -Serberne erfarer fortsatt å bli utsatt for trakassering og psykisk press - både av myndighetene og av sine kroatiske naboer. Mange får (telefon)trusler, og hensikten er å fortelle serbere at de er uønsket i Øst Slavonia.

På spørsmål fra oss om hvorfor øst-slvanonske serbere flykter til Norge, svarer han at det er en kombinasjon av stor arbeidsledighet og andre problemer gjør at et stort antall serbere flykter til utlandet. Ofte drar de til Vest-Europa eller Skandinavia der de har slektninger eller venner.

Risikerer de forfølgelse hvis Norge sender dem hjem?

- Fysiske angrep mot serbere skjer ikke på daglig basis, men muligheten er absolutt til stede. Det har forekommet at noen har blitt arrestert etter hjemsendelse fra utlandet. -Det rår en atmosfære av frykt for serberne i Øst Slavonia, avslutter Bojan Munin i Den kroatiske Helsingforskomiteen.

Den norske Helsingforskomiteen mener at alle sakene til asylsøkere fra Øst-Slavonia må få en grundig individuell behandling.

Tekst av: Sylo Taraku

Foto: Lillian Hjorth

Brev fra New York

November 2001

Foto: Anne Marit Austbø

Fredag 9. november kl. 20.30 på JFK Airport. De andre gangene jeg har landet på denne flyplassen har det vært meterlang køer foran immigrasjonskontrollen. Denne kvelden er den store hallen kun fylt av passasjerene fra den halvtomme jumbojetten fra Amsterdam. Er det virkelig fordi ingen vil reise til New York lenger, eller er det bare en ekstrem tilfeldighet at det ikke er noen andre ankomster akkurat på denne tiden? Jeg sitter og tenker på dette i taxien inn til sentrum. Gatene utenfor virker usedvanlig stille, og jeg spør taxi-sjåføren om det er på grunn av det som skjedde 11. september. Det tar litt tid før han skjønner spørsmålet mitt, men når han til slutt gjør det smiler han: "No, they're all at home, watching the game!"

Jeg tilbrakte nesten to uker i New York i midten av november som observatør i den norske FN-delegasjonen. Etter jeg kom tilbake har mange spurt meg om hvordan det var å være der, såpass kort tid etter terrorangrepene. Det har det ikke vært vanskelig å svare på. Det opplevdes fint fordi jeg, som mange andre nordmenn, har besøkt byen mange ganger før og har det man kaller et "personlig forhold" til den. Etter terrorangrepene var mitt personlige forhold preget av en viss engstelse for å reise dit igjen, men nå har jeg vært der og "ufarliggjort" byen som jeg er så glad i.

Noe det har vært vanskeligere å svare på er hvordan byen nå egentlig er. To måneder etter angrepene så man fremdeles amerikanske flagg i annenhvert butikkvindu. Toppetasjene i Empire State Building var opplyst i rødt, hvitt og blått om kvelden, og mange biler kjørte rundt med små amerikanske flagg eller klistremerker med patriotiske slagord. På "Ground Zero" røk det fremdeles av den enorme ruinhaugen. Jeg var nede og besøkte området en av de første dagene. Det luktet brent metall, og støvet sved i øynene. Kontorer og forretninger nær området var midlertidig - eller permanent - stengt. I stedet hadde en rekke boder som tilbød T-skjorter og andre Twin Tower-effekter blomstret opp. Over hele byen hang det barnetegninger og takkekort utenfor brannstasjonene til ære for brannmennene, byens nye helter.

Samtidig var folk tilbake i varemagasinene og i barene. Sachs på 5. Avenue var tettepakket lørdagen før thanksgiving, og nattelivet var vanlig hektisk i The Village. For en besøkende virket det som om livet tross alt går videre omtrent som normalt.

Jeg spurte av en eller annen grunn ingen jeg møtte om de var redde. Kanskje fordi det føltes som et dumt spørsmål siden jeg selv var i byen? Kanskje fordi det føltes som et slags tabu? For min egen del tror jeg at frykten for nye angrep lå i underbevisstheten under opp-

holdet. For jeg må innrømme at jeg vanligvis ikke er veldig opptatt av i hvilken etasje hotelrommet mitt er. Jeg har ihvertfall aldri før vurdert hvor langt ned lakenet mitt ville rekke dersom jeg skulle måtte rømme ut av vinduet. Tanken plaget meg ikke, men jeg tenkte den. Morgenen 12. november, da et fullbooket fly styrtet i Queens, opplevde jeg at folk forsøkte å bevare ro og rasjonalitet, og å ikke forholde seg til hendelsen som om det var et terrorangrep, før man hadde gode grunner til å tro det. Det var ingen panikk i gatene, men mange alvorlige ansikter.

Det var en spesiell tid å være observatør i FN. Den samme dagen som flystyrten, 12. november, var dagsordenen i Sikkerhetsrådet kampen mot terrorisme. Den ble fulgt, men de som ikke hadde rukket å komme på plass i salen før nyheten om flystyrten kom, fikk ikke komme inn i bygningen før etter et par timer. De som allerede var inne fikk ikke komme ut. Det meste av arbeidet i Generalforsamlingen skjer i komitéer. Plenumsdebatten, som skulle ha funnet sted i slutten av september, ble flyttet til november på grunn av terrorangrepene. En rekke statsoverhoder og andre prominente personer, inkludert president Bush og vår egen utenriksminister, var til stede. Sikkerhetstiltakene var overveldende, og bidro til en følelse av å oppholde seg i et kriseområde.

Dette til tross; det opplevdes betydelig mindre dramatisk å være i New York enn det jeg kanskje hadde trodd på forhånd. Dette er mitt inntrykk. Jeg besøkte byen kun en kort periode, og opplevelsen min var preget av tidligere opphold. Jeg har en serbisk venn som nettopp hadde etablert seg som kunstner i byen. Han besluttet for kort tid siden å reise derfra. For ham ble New Yorks karakteristiske multi-etniske og liberale særpreget ødelagt av den amerikanske propagandaen.

Uansett hva man måtte føle er det ingen tvil om at alle newyorkere i all framtid vil fortsette å uttrykke seg i form av "before and after". Så gjenstår det å se om vi andre - og spesielt vi som er interessert i internasjonal politikk - vil gjøre det samme.

Tekst av: Anne Marit Austbø,

USA og dobbeltmoral

13 november 2001, opprettet den amerikanske presidenten George W. Bush en ny militær domstol for å bekjempe internasjonal terrorisme. Domstolen har blant annet myndighet til å rettsforfølge ikke-amerikanske statsborgere over hele verden, avsi dommer uten jury og idømme dødsstraff. Militærdomstolens avgjørelser kan ikke ankes. Den internasjonale Helsingforsføderasjonen mener at militærdomstolen truer rettsikkerheten over hele verden. George W. Bush sier at domstolen er et nødvendig virkemiddel for å

forsvare frihet, åpenhet og demokratiske verdier i det amerikanske samfunnet. Samtidig er USA en av de statene som ikke har støttet opprettelsen av den permanente internasjonale straffedomstolen, blant annet fordi de ikke vil at amerikanske statsborgere kan risikere å bli dømt i andre land.

Den Norske Helsingforskomiteen har kommet med flere uttalelser om kampen mot terrorisme. se: www.nhc.no/tema/terrorism.html

Internett service fra Helsingforskomiteen

Nå har du muligheten til å få tilsendt Helsingforskomiteens viktigste saker via e-post hver fjortende dag. På denne måten kan du holde deg jevnlig oppdatert om komiteens aktiviteter og få informasjon om standpunkter i viktige menneskerettighetsspørsmål i den daglige offentlige debatt enten det dreier seg om flyktningespørsmål og aktuelle saker i Norge, eller internasjonal politikk.

Send e-post adressen din til oss:

Enten til hjorth@nhc.no og si ifra at du vil stå

på listen over internettservice, eller gå inn på våre hjemmesider og klikk på internettservice: www.nhc.no

Vi er også glade for ris og ros og gode forslag til å gjøre både mr-magasinet og internetsidene enda bedre. Så si ifra når du har noe på hjertet! Til: hjorth@nhc.no

Visste du at i verden idag....

er det i overkant av 1100 internasjonale organisasjoner med stater som medlemmer; såkalte mellomstatlige organisasjoner. I dette tallet er også underorganisasjoner medregnet. I tillegg er det et sted mellom 10 000 og 15 000 internasjonale organisasjoner der enkeltpersoner, foreninger, institusjoner eller andre sammenslutninger er medlemmer; såkalte transnasjonale organisasjoner. Dersom vi også regner med disse organisasjonenes nasjonale foreninger, kommer vi opp i et antall på godt over 100 000 organisasjoner som på en eller annen måte er med i internasjonalt samarbeid. I tillegg til dette kommer så et raskt økende antall transnasjonale bedrifter.

Så selv om antall stater har økt etter den andre verdenskrig, til omkring 200 stater i dag, er veksten i antall mellomstatlige og enda mer i antall transnasjonale organisasjoner og bedrifter et langt mer fremtredende trekk ved utviklingen av det internasjonale samfunn. Organisasjonene fører til mer kommunikasjon og kontakt over landegrensene, nye kanaler for makt og innflytelse og økt mulighet for det sivile samfunn til å bli gjøre sin stemme gjeldende.

www.nhc.no

Verdt å lese

Divided Communities: A study of Inter-Ethnic Relations and Minority Rights in Macedonia

Krigshandlingene våren 2001 fikk verden til å rette blikket mot Makedonia og motsetningene mellom den makedonske majoriteten og den store albanske minoriteten. I rapporten analyseres konfliktens bakgrunn, og på hvilken måte det makedonske samfunnet har vært preget av inter-etniske motsetninger siden landet ble selvstendig i 1991. Rapporten er skrevet av forsker Ingrid Vik.

Den vanskelige forsoningen – gjenoppbygging av tillit og forsoning etter krig og konflikt

I kjølevannet av de mange kriger og konflikter som har funnet sted i det tidligere Jugoslavia det siste tiåret, er det nå svært viktig å arbeide med forsoning. Også andre steder i verden der det har vært krig og uroligheter er forsoning et aktuelt tema.

Rapporten søker å belyse noen av de mange utfordringene som finnes på internasjonalt, nasjonalt og individuelt nivå når det gjelder forsoningsarbeid. Bidragsyttere er: Kjell Mange Bondevik (stortingsrepresentant), Atle Sommerfeldt (generalsekretær i Kirkens Nødhjelp), Nora Sveaas (sjefpsykolog Psykososialt senter for flyktninger i Oslo), Elin Skaar (forsker ved Christian Michsensens Institutt i Bergen) samt Enver Djuliman og Lillian Hjorth, henholdsvis undervisningsleder og informasjonsleder i Den norske Helsingforskomité.

Den vanskelige freden i Øvre Bernica

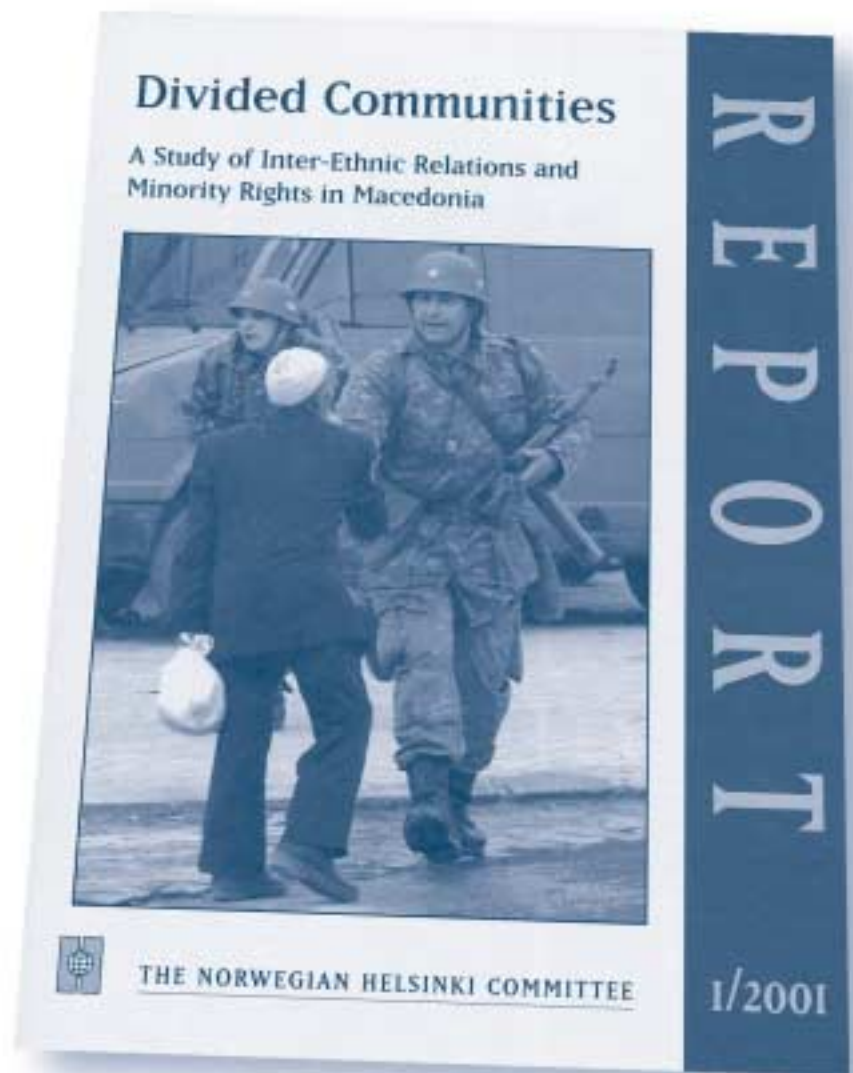
Etter en fact-finding mission i august 2001, utga Helsingforskomiteen en oppfølgingsrapport om situasjonen i landsbyen Øvre Bernica som ligger fire kilometer fra Kosovos hovedstad Pristina. Landsbyen er meget hardt rammet av krigen i Kosovo mellom serbere og kosovoalbanere.

Report from the Observation of the Presidential Election in the Republic of Belarus - 4-9 September 2001

Presidentvalget i Hviterusland 9 september og ble kritisert i sterke ordelag av det internasjonale samfunnet. OSSE erklærte at "gjennomføringen ligger langt unna OSSEs standarder for frie og demokratiske valg". Valgets vinner Aleksandr Lukasjenko, sitter nå som president på det syvende året og styrer med jernhånd et av Europas siste diktaturer.

Helsingforskomiteens egen rapport og bilder fra valget finnes på Helsingforskomiteens hjemmesider.

Bilder fra valget finnes på Helsingforskomiteens hjemmesider.

Forgotten Terror: Chechnya October 2001

Report from Fact-Finding Mission to the Russian Federation (Moscow and the Republic of Ingushetia) 27 September to 7 October 2001

Rapporten og bilder fra reisen finnes på Helsingforskomiteens hjemmesider

For bestilling av rapportene

Ta kontakt med sekretariatet 23 30 11 00 eller informasjonsleder Lillian Hjorth på tlf: 23 30 11 15

Komiteé på web: www.nhc.no

Komiteen legger ut alt aktuelt stoff på internett: intervjuer, bilder, rapporter og ting som skal skje. Her er noen smakebiter fra det siste halve året:

- **“Menneskerettighetsskole”- kurs i Kroatia** (7 desember) Helsingforskomiteen organiserer kurs for skolekoordinatører i Zagreb. SE BILDER fra MR-skole i Kosovo
- **Om valget i Kosovo** (5 desember) SE BILDER
- **Universell jurisdiksjon** (3 desember). Kronikk i Amnestynytt av assisterende generalsekretær Gunnar M. Karlsen
- **Hviterusland,- hva nå?** (30 november) NUPI og Helsingforskomiteen arrangerer seminar om Hviterusland etter valget 9 september
- **Valgobservasjon i Hviterusland 9 september** (29 november). Rapport. SE BILDER
- **Årsmøte i Den internasjonale Helsingforsføderasjonen (IHF)** (20 november) Fire uttalelser.
- **Historisk valg i Kosovo** (16 november) Kronikk i Ny Tid av rådgiver Sylo Taraku
- **Tsjetsjenia-rapport til amerikanske myndigheter** (15 november) Helsingforskomiteens rapport Forgotten Terror: Chechnya 2001, blir idag presentert for amerikanske myndigheter...
- **Imran Elsjejev frigitt!** (15 november) Menneskerettighetsforkjemperen Imran Elsjejev endelig frigitt. Fikk unnskyldning fra President Putin....
- **Dublinkonvensjonen og overføring av tsjetsjenske asylsøkere til Hellas** (13 november) Åpent brev fra NOAS og Helsingforskomiteen til advokater som representerer tsjetsjenske asylsøkere i Norge advokater i Norge
- **Bekymret for situasjonen i Tsjetsjenia** (12 november 2001) Intervju med senior rådgiver Tomasz Wacko i Klassekampen.
- **I arresten etter møte med “utlendinger”** (9 november 2001) Intervju med rådgiver Aage Borchgreving i Ny Tid.
- **Lovstridig arrestasjon av menneskerettighetsforkjemper i Tsjetsjenia (7 november)** Åpent brev til den russiske president Putin fra fra Den internasjonale Helsingforsføderasjonen (IHF) og Den norske Helsingforskomité
- **Kritisk til måten USA går frem på** (31 oktober) Intervju med generalsekretær Bjørn Engesland i Dagsavisen om bombingene i Afghanistan Komiteens samleside om kampen mot interansjonal terrorisme
- **Konferanse i Makedonia 1 og 2 november** (26 oktober 2001)
- **Russiske overgrep i skyggen av Terrorkrigen** (17 oktober) Intervju med generalsekretær Bjørn Engesland i Dagbladet
- **Glemt terror: Tsjetsjenia Oktober 2001** (15 oktober 2001) – Ny rapport fra Helsingforskomiteen. LES RAPPORT og SE BILDER fra flyktningeleire i Ingusjetia.
- **Velfortjent fredspris til FN og Kofi Annan** (12 oktober 2001) Pressemelding
- **Regjeringen svarer ikke** (8 oktober 2001) Det haster å etablere en internasjonal ad hoc domstol som kan ha et overordnet ansvar for rettsoppgjøret, sier assisterende generalsekretær Gunnar Karlsen i et intervju med Klassekampen
- **Hastetiltak mot terrorisme** (3 oktober 2001) - Det blir viktig å skille mellom terrorisme og legitim politisk kamp, sier assisterende generalsekretær Gunnar Karlsen i et intervju med Stavanger Aftenblad
- **FNs generalforsamling: “Til utenriksministeren fra NGO-forum for menneskerettigheter”** (1 oktober 2001) 16 norske menneskerettighetsorganisasjoner har i et brev til utenriksministeren anbefalt tiltak som Norge bør arbeide for i FN
- **Helsingforskomiteen til Ingusjetia og Tsjetsjenia** (26 september 2001) – Pressemelding.
- **Kampen mot terrorisme** (24 september 2001) – Kronikk i Dagbladet av generalsekretær Bjørn Engesland og assisterende generalsekretær Gunnar M. Karlsen
- **Norsk forslag om terror-domstol i FN** (21 september 2001) FNs sikkerhetsråd bør opprette en spesiell internasjonal straffedomstol mot terrorister, foreslår Helsingforskomiteen og Amnesty International i et åpent brev til statsminister Jens Stoltenberg.
- **Medias nederlag i Tsjetsjenia** (17 september 2001) Kronikk i Dagbladet av rådgiver Aage Borchgreving.
- **Valget i Hviterusland 9 september** SE BILDER
- **“Fare for nye terrorangrep og internasjonal konflikt”** (17 september 2001) - Det kan bli konsekvensene hvis USA angriper Afghanistan, sier assisterende generalsekretær Gunnar M. Karlsen i Helsingforskomiteen i et intervju i Dagsavisen
- **Stortingsvalget: Valgobservatører fra Kosovo til Drammen** (6 september 2001) Pressemelding
- **“Ingen menneskerett å være same”** (1 september 2001) – Intervju med Gunnar M. Karlsen, assisterende generalsekretær, til avisa Nordlys.
- **USA og menneskerettighetene: norske utfordringer** (31 august 2001) Åpent brev til Utenriksministeren.
- **Den vanskelige freden i Øvre Bernica** (28 august 2001) Helsingforskomiteen har etter en fact-finding mission i august skrevet en oppfølgingsrapport om situasjonen i landsbyen Øvre Bernica som ligger fire km fra Kosovos hovedstad Pristina...
- **Vellykket menneskerettighetsskole i Kosovo!** (19 august 2001) Fra menneskerettighetsskole i Kosovo 11-19 august SE BILDER

Den norske Helsingforskomité stiftet i 1977

Den norske Helsingforskomité's virksomhet tar utgangspunkt i Helsingforserklæringen som ble undertegnet av 35 europeiske og nord-amerikanske stater på konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa (KSSE) i 1975. I erklæringen blir det slått fast at respekten for menneskerettighetene er en vesentlig faktor for den fred som er nødvendig for å sikre utviklingen av vennskap mellom statene.

Formål

Helsingforskomiteen arbeider for at menneskerettighetene skal respekteres og omsettes i praktisk handling. Komiteen skal ha oppmerksomhet rettet mot alle deltakerland i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE, tidl. KSSE), dvs. stater i Europa, Sentral-Asia og Nord-Amerika. Komiteen skal ikke ta hensyn til statenes plassering i blokker, ideologier eller politiske systemer, men konsentrere seg om brudd på Helsingforserklæringen og senere OSSE-dokumenters bestemmelser.

Virkemidler

- Overvåking og rapportering av menneskerettighetssituasjonen
 - Valgobservasjon
- Støtte til uavhengige organisasjoner og medier i Sentral- og Øst- Europa
 - Menneskerettighetsundervisning og informasjonsvirksomhet

MENNESKERETTIGHETSMAGASINET

Menneskerettighetshuset, Urtegata 50, 0187 Oslo

Tel: (+ 47) 23 30 11 00 - Fax: (+ 47) 23 30 11 01 - Bankgiro: 5001 06 26061 - Postgiro: 0807 228 1897

Org.nr.: 959 196 451 - E-mail: nhc@nhc.no - Hjemmeside: www.nhc.no